

LUND UNIVERSITY

Livets idéhistoria

En inledning

Jönsson, Jimmy; Gåvertsson, Frits; Furbring, Adam; Dunér, David

Published in:
Livets idéhistoria

2026

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Jönsson, J., Gåvertsson, F., Furbring, A., & Dunér, D. (2026). Livets idéhistoria: En inledning. I J. Jönsson, F. Gåvertsson, A. Furbring, & D. Dunér (Red.), *Livets idéhistoria: Livsbegrepp, livsformer och livshållningar från forntiden till i dag* (s. 9–18). (Ugglan. Lund Studies in the History of Ideas and Sciences; Vol. 20). Makadam förlag.

Total number of authors:
4

Creative Commons License:
Ospecificerad

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Livets idéhistoria

EN INLEDNING

*Jimmy Jönsson, Frits Gävertsson,
Adam Furbring & David Dunér*

FRÅGOR OM LIV genomsyrar en rad högaktuella debatter. Exempelvis utmanas livets gränser, vad som är liv och vem som har rätt att leva, av genteknologi, syntetisk biologi, artificiell intelligens, sökandet efter liv i rymden, genmodifierade grödor, förändrad mänsklig arvs massa, abort och eutanasi. Det moderna samhällets livsstilar och teknik orsakar klimatförändringar och en minskande biologisk mångfald som radikalt försämrar livsbetingelserna på jorden. Våra liv avkräver oss dessutom att ta ställning till hur ett liv bör levas samt vad det har för syfte och mening. Livets existens uppfattas alltså, på olika sätt, som en livsviktig fråga – kanske den allra viktigaste för en levande varelse. Men trots att livet befinner sig i debattens centrum, förefaller det svårt att nå ett uttömmande eller fullt tillfredsställande svar på vad liv egentligen är.

Debatter som dessa har långa rötter bakåt i historien. I årtusenden har människor funderat över vad liv är, hur ett gott liv ska levas, vad som är livets mening och vad som skiljer det levande från det döda. Exempelvis gjorde filosofen Aristoteles på 300-talet f. v. t. skillnad mellan liv som *zoë* och som *bios*. Å ena sidan kan livet förstås som den egenskap som skiljer fröet från stenen och får växten att växa och djuret att röra sig – *zoë*. Ett sådant liv kan mätas, vägas och beskrivas kvantitativt. Å andra sidan kan livet uppfattas som en (ofta mänsklig) erfarenhet och förväntning – *bios*, ett existentiellt projekt som kan utvärderas normativt

• Blivande och moderliv. Adriaan van de Spiegel,
De formato foetu liber singularis (1626).

och tillskrivas mening. Livet som både egenskap och projekt har historiskt dessutom burit på en rad definitions- och gränsdragningsvårigheter. Vad exakt är det som skiljer den levande organiska världen från den icke-levande? Vad utgör ett gott liv?

Livets idéhistoria undersöker hur människor och samhällen genom historien, från antiken till i dag, har försökt förstå vad liv är, formulerat regler för hur livet ska levas och sökt livets ursprung, framtid och mening. I en rad fallstudier utforskas livsbegreppens, livsformernas och livshållningarnas roll och funktion i vetenskapens, medicinens, filosofins och andra områdens språkbruk och intressesfärer. Förutom att ge ingångar till en historisk förståelse av människans skiftande föreställningar om liv syftar antologin till att bidra med en vidare diskussion om hur livet kan avgränsas, operationaliseras och analyseras, framför allt i historievetenskapliga sammanhang. Bidragen utgörs därför inte endast av olika empiriska fall som rör livet som ett historiskt fenomen. De bygger också på en serie teoretiska och metodologiska sätt att skriva livets historia som kan ge nya uppslag inom fält som biologihistoria, medicinhistoria, litteraturhistoria, filosofihistoria, vetenskapshistoria och miljöhistoria.

Livet som ord, begrepp och begreppsliggörande

En rad vetenskapliga arbeten har historiskt utforskat livet som ord och begrepp samt olika sätt att begreppsliggöra livet på.¹ De har därmed på olika vis bidragit till att analytiskt ringa in livets mångtydighet och komplexitet inom olika kontexter och över tid. Exempelvis kan nämnas filosofen Giorgio Agambens mångåriga arbete om 'homo sacer' som analyserar historiska spänningar mellan livet som egenskap och som praktik i relation till maktutövning. Nämnas kan också historikern och filosofen Michel Foucaults arbeten om maktdiskurser och 'biopolitik' som Agamben bygger vidare på.² Sedan 1968 respektive 1979 finns dessutom två vetenskapliga tidskrifter ägnade åt livets vetenskapshistoria: *Journal of the History of Biology* och *History and Philosophy of Life Sciences*.

Därutöver har ett antal lexikon- och encyklopediartiklar bidragit med betydelsefulla ingångar till livet som historiskt fenomen.³ Precis som nämnda forskning och denna bok tar de sin utgångspunkt i historisk föränderlighet och kontinuitet. Livet behandlas alltså som ett ord eller ett begrepp som har rört sig mellan olika samhällskontexter, förändrats över tid och skapat historisk förändring.

De flesta begreppshistoriska lexikon, som det epokgörande tyska *Geschichtliche Grundbegriffe* (1972–1997), saknar dock artiklar om liv.⁴ Inom begreppshistoria vilar fokus nämligen traditionellt på de politiska begrepp som format historien – oftast den tyska – från 1700-talets mitt och framåt. Även om lexikonredaktörerna nog sett liv som ett viktigt historiskt begrepp, kanske till och med ett 'grundbegrepp' (*Grundbegriff*) – de mest formativa och omstridda begreppen i samhällsdebatten – uppfattade de inte det som avgörande för att beskriva just det politiska språkbrukets utveckling.

Till detta forskningsläge bidrar denna antologi med ett synliggörande av teoretiska och metodologiska angreppssätt vid studiet av livet som ett historiskt fenomen. Antologin är därmed ingen renodlad begreppshistorisk eller för den delen idéhistorisk bok. Historiska studier av liv kan vara betjänta av att göra skillnad mellan *ord*, *begrepp* och *begreppsliggöranden*. Ett ord är ett språkligt uttryck som kan studeras exempelvis etymologiskt och semantiskt, det vill säga som ett tecken eller en samsättning av tecken knutet till ett särskilt språk eller språkssystem som refererar till något i världen. Genom att uppfatta ord på detta vis går det att göra olika etymologiska poänger, bland annat om tecknets förhållande till det betecknade över tid.⁵ Begrepp kan definieras som den abstrakta företeelse eller idé som det språkliga uttrycket – till exempel ordet – refererar till.⁶ Begrepp kan i sin tur begreppsliggöras på olika vis av olika individer och grupper, som när vi talar om olika 'syner på', 'förståelser av' eller 'idéer om' något fenomen.

Givet dessa definitioner är frågan om historisk förändring komplex. Det är egentligen en kontroversiell fråga om begrepp är historiskt föränderliga. Ord och deras betydelse skiftar naturligtvis över tid, men det är inte lika självklart att begrepp gör det. Utöver ordet är det snarare vårt sätt att se på världen, det vill säga våra begreppsliggöranden av världen, som förändras. Om begrepp är potentiellt oföränderliga storheter, så är våra begreppsliggöranden föremål för påverkan av tid och kontext.

Ord, begrepp och begreppsliggörande hålls inte alltid isär i forskningen. Många inflytelserika begreppshistoriska teoretiker, som historikern Reinhart Koselleck, ser det mänskliga tänkandet som så pass medierat av språket att det egentligen inte går att göra någon uppdelning mellan begrepp och de ord vi använder för att beteckna dem.⁷ En hållning som knyter mening tätt till det språkliga uttrycket kan emellertid uppfattas som analytiskt problematisk. Det blir svårt att redogöra för att satserna '*graphei Sôkratês*' och 'Sokrates skriver' är olika

språkliga uttryck – på olika språk – samtidigt som de ändå verkar beskriva eller betyda en och samma sak. Hur det än är med den saken håller sig bokens författare till ovan givna uppdelning i möjligaste mån, vilket underlättat de poänger de har velat göra.

Livets idéhistoria: en översikt

Livets idéhistoria närmar sig liv som historiskt studieobjekt på i synnerhet tre sätt: hur begreppet 'liv' har begreppsbyggjorts, hur icke-mänskliga livsformer har beskrivits och tolkats, samt hur olika livshållningar lett till politiska och etiska ställningstaganden. Tre av kapitlen har ett explicit begreppshistoriskt perspektiv som sätter ett begrepps förändring över tid och i olika kontexter i fokus. I sitt kapitel tar idéhistorikern David Dunér ett helhetsgrepp på livsbegreppets historia i Sverige, från förhistoriska kosmologiska livsbegrepp, över medeltidens teologiska till nyare tids naturfilosofiska, vitalistiska och biologiska livsbegrepp. Metodologiskt bygger kapitlet på en såväl begreppshistorisk som kognitionshistorisk ansats, där de språkliga uttrycken och mentala begreppen men också begreppens materialitet och det mänskliga tänkandets djupa historia beaktas.

På liknande vis, med en begreppshistorisk metod och ett diakront fokus på förändringar över lång tid, studerar idéhistorikern Kristiina Savin det svenska begreppet 'livsande' från 1600- till 1800-talet. Kapitlet analyserar brett riktade texter såsom medicinska handböcker, uppslagsböcker och skönlitteratur. En särskild metodologisk poäng görs också av förhållandet mellan begreppet livsande och den specifikt svenska kulturhistoriska kontexten och terminologin.

Vidare undersöker filosofen Erik Persson en rad moderna försök till definitioner av livsbegreppet. Fokus vilar på filosofiska och naturvetenskapliga diskussioner under den senare delen av 1900-talet. Medan Dunér och Savin studerar förändringar över förhållandevis långa tidsrymder och mer omedvetna betydelseförändringar analyserar Persson ett antal aktörers medvetna försök att aktivt definiera livsbegreppet i olika vetenskapliga sammanhang under några decennier. Här studeras alltså en debatt om hur begreppen *borde* förstås snarare än hur de har använts. Persson utgår från en klassisk begreppsanalytisk förståelse av

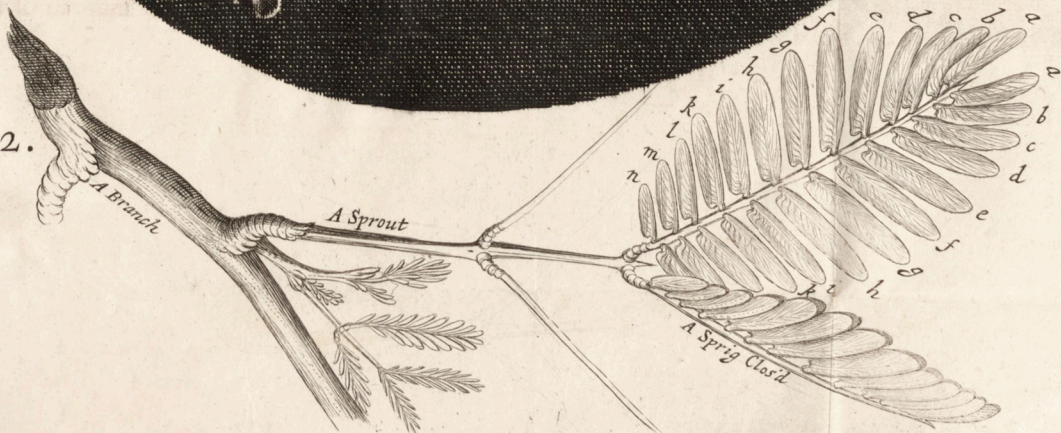
• Cell ur växtriket.

Robert Hooke, *Micrographia* (1665).

Fig: I.

Fig: 2.

definitioner i termer av nödvändiga och tillräckliga villkor. Emellertid försöker han sedan söka sig bort från detta paradigm mot nya vägar för att applicera livsbegreppet på samtida och framtida fall.

Förutom mer renodlade begreppsanalyser innehåller boken ett antal andra studier som tar fasta på begreppsliggörandeprocessernas föränderlighet. Idéhistorikern Jonnie Eriksson undersöker den antimekanistiska vitalismen och idén om att den organiska världen hålls i gång av en särskild livskraft. Kontexten är 1700-talets franska upplysning och ett antal lärda på universitetet i franska Montpellier. Perspektivet är filosofi- och lärdomshistoriskt med fokus på metaforer som medgav glidningar mellan livet som föremål för biologi respektive politik. Eriksson uppmärksammar särskilt bilden av bikupan och bisvärmen som vid tiden fungerade som vitalistisk metafor för både kroppen och samhället. Här studeras således ursprunget till ett tema som skulle ha framtiden för sig i livets idéhistoria: dels metaforiska kopplingar mellan livet som biologiskt och medicinskt objekt, dels biopolitisk maktutövning.

Latinisten Magnus Krook närläser botanisten Carl Adolph Agardhs latinska texter om livets systematisering från tidigt 1800-tal. Krook visar hur Agardh skapade särskilda terminologier för att begreppsliggöra olika gränser och grupper i den organiska världen, inte minst alger. Som sådant representerar Krooks bidrag en strävan efter att förstå hur vetenskaplig klassifikation, nomenklatur och språkbruk kring livet har uppstått och mottagits. Under senare sekler har få kontexter varit så avgörande för människors uppfattning av det organiska livet som den vetenskapliga begreppsapparaten.

Religionsfilosofen Astrid Grelz undersöker filosofen Hans Jonas intellektuella vändning mot förhållandet mellan liv och etik samt filosofisk biologi under 1950- och 1960-talen. Studien utgår från ett antal nyckeltexter i Jonas författarskap, tolkade mot bakgrund av hans erfarenheter från andra världskriget. Därtill formulerar Grelz ett antal dimensioner eller antaganden utifrån vilka hon tolkar Jonas tänkande. Hon menar att han verkade i en generell västerländsk tradition där liv förstås i termer av varaktighet och kontinuitet. Vidare anser hon att det i Jonas livsbegrepp finns en från Aristoteles nedärvd idé om livet som kraft, framåtrörelse eller vilja och att han utgick från att de sätt livet klassificeras på får direkta etiska följder.

En annan språklig aspekt av livet undersöks i litteraturvetaren Anna Hultmans kapitel, där hon studerar hur sexualitet som livskraft gestaltats i ett skönlitterärt källmaterial: Ivar Lo-Johanssons *Lyckan* (1962).

Metoden är litteraturvetenskaplig och bygger på en närläsning som tar speciell hänsyn till att boken är skönlitteratur (och inte exempelvis facklitteratur), dess 'litteraritet', och fokuserar på hur karaktärer, bildspråk och andra detaljer fungerar som delar i romanens helhet. En särskild vikt läggs vid en narratologisk läsning med berättande och berättelser i centrum. Därtill kontextualiserar Hultman romanen genom att lyfta in dåtida synsätt på exempelvis primitivism, vitalism, populärvetenskap och biomedicin, och deras kopplingar till sexualitet. Hennes kapitel analyserar därmed det för livets idéhistoria centrala sambandet med sexualiteten, men också en process då sexualiteten etappvis knöts till den biomedicinska diskursen. Hultman pekar även på ett material där vitalismen fortsatte leva kvar långt in på 1900-talet, trots att den successivt hade fasats ut från den vetenskapliga vokabulären.

En tämligen utforskad aspekt av livets språkliga värld studeras av idéhistorikern Jan Eric Olsén: användandet av grafiska kurvor och annan automatiserad avläsning av kroppens livssignaler. I fokus för kapitlet står analyser av de bilder av livet som producerades med medicinsk apparatur från 1800-talet och framåt. Sammanhanget är tillkomsten av den mer laboratorie- och instrumentorienterade fysiologin, en strikt mekanistisk uppfattning av det organiska livet och det bokstavligen skapandet av bilder av liv. Via exempelvis kurvor över pulsslag har dessa bilder, jämte den vetenskapliga begreppsapparaten, haft en stor inverkan på hur människor fram till i dag uppfattar och läser av livet.

Livets idéhistoria berör även hur livet kan undersökas om vi fokuserar på icke-mänskliga livsformer. Det historiska studiet av icke-mänskligt liv kan knytas till ett antal teoretiska utvecklingar inom humaniora och samhällsvetenskap. Framför allt bygger det på framväxten av post-humanistiska och nymaterialistiska perspektiv där man försöker vidga horisonten bortom den mänskliga erfarenheten och agensen. Här ingår förstås icke-mänskliga livsformer såsom djur, men också icke-levande materiella ting, exempelvis laboratorieinstrument. Centralt i den post-humanistiska och nymaterialistiska teoribildningen har varit en diskussion om huruvida det är möjligt för forskaren att frigöra sig från sin mänskliga utgångspunkt – som fallet åtminstone är för historikern – när man trots allt behöver förlita sig på en människas beskrivning av det aktuella djuret eller instrumentet. En lösning på problemet har varit att betona det mänskliga och icke-mänskliga jämte det levande och materiella som olika kopplingar i nätverk, där vissa aktörer intar en särskild ställning som 'språkrör'.⁸

Det är framför allt två bidrag som studerar det icke-mänskliga livet. I sitt kapitel undersöker idéhistorikern Ingrid Dunér lärdas beskrivningar av maneten genom historien från antiken till 1900-talet. Det rör sig om olika historiska försök att inkorporera en väsentligen svårbegriplig och främmande livsform i olika naturliga ordningar, men också om konstnärliga beskrivningar och nyttoförväntningar. Dunér utgår uttryckligen från ett posthumanistiskt perspektiv samt kritiska djurstudier och sätter i stället för mänsklig agens ett djur i centrum för narrativet. Hon kallar sitt grepp för en 'kulturell biografi' över maneten.

I skärningspunkten mellan miljö- och vetenskapshistoria studerar idéhistorikern Jimmy Jönsson mikroorganismer och hur det mikroskopiska livet kom att intressera svenska ekologer i deras strävan efter att modernisera skogsbruket i början av 1900-talet. Jönsson analyserar hur kunskapen om de minsta organismerna i jorden växte fram i ett samspel mellan det mikrobiologiska forskningsfältet och den näringspolitiska sfären. Kapitlets teoretiska begrepp är hämtade från fältet teknik- och vetenskapsstudier.

Ett flertal kapitel analyserar olika livshållningars samhälleliga, politiska och etiska dimensioner. Forskningen om politikens och etikens idéhistoria är självklart mångfacetterad och utgör en lång tradition inom historieämnena. Dessa forskningsfält har dock ofta fokuserat på politiskt beslutsfattande och etiska förhållningsregler, åtminstone i den mån forskningen kan sägas mestadels studera tidigmoderna och moderna etiska utvecklingar. Inom antikforskningen har fokus med nödvändighet riktats mot hur begreppsliggöranden av livet och framför allt föreställningar om det goda livet legat till grund för och genomgående påverkat moraliska och politiska föreställningar och ideal. Vad antologin i stället gör här är att undersöka hur livet och livsbegreppet inverkat på begreppsliggöranden av politiska och etiska tankesystem och diskurser.⁹

Över en bredare tidslinje tecknar filosofen och idéhistorikern Frits Gåvertsson en historisk översikt av debatter om det goda livets natur inom västerländsk filosofi, från de antika tragedierna fram till 1900-talets senare hälft. Detta moralfilosofiska eller etiska problem rörande mänskligt handlande grundades ytterst i livet som ett kulturellt fenomen kopplat till människan som samhällelig varelse. Hur bör människan leva sitt liv? Hur bör hon handla och hur handlar hon rätt? Genom att anlägga ett vidare temporalt perspektiv synliggör Gåvertsson inte endast brytpunkter eller diskontinuiteter i tänkandet utan även hur det kan ha fram- och tillbakagångar över tid.

Människan har på olika sätt genom historien lockats av tanken att förlänga sitt liv. Om detta handlar idéhistorikern Adam Furbrings kapitel, som undersöker hur läkare kring sekelskiftet 1800 betraktade möjligheterna för människan att förlänga sin livslängd. Framför allt med fokus på genren rådgivningslitteratur analyseras de inomvetenskapliga gränsdragningar som utfördes av författarna, särskilt relationen mellan makrobiotik och dietetik. Denna medicinvetenskapliga litteratur riktade inte endast in sig mot livet som biologisk realitet, det vill säga mot att skapa kunskap om människans natur, utan kretsade i lika hög grad kring moraliska frågor rörande hur människan bör leva på rätt sätt.

Människans tillblivande står i centrum för idéhistorikern Disa Runebys studie om hur relationen mellan foster och moder blev en brännande fråga inom den framväxande hormonforskningen vid 1900-talets början. I fokus står den mänskliga kroppen och hur ny kunskap om dess flöden ansågs kunna bidra till att lösa såväl medicinska frågor som samhällsproblem. Studien visar hur upptäckten av hormoner inte endast kunde ge kunskap om de gränser som existerade mellan den groende människan och modern. Läkare såg samtidigt möjligheter att omforma människan i fosterstadiet för att preventivt behandla det som av samhället inte betraktades som önskvärt.

Idéhistorikern David Bowlings kapitel, slutligen, fokuserar på den under 1900-talet alltmer framträdande risken att jordens liv helt kan släckas ut, framför allt genom kärnvapen. Bowling undersöker källmaterial från fysikern Hannes Alfvéns verksamhet inom Pugwashrörelsen mellan åren 1945 och 1976. Pugwashrörelsen var en sammanslutning av naturvetare som verkade för vetenskapligt ansvar i förhållande till nedrustningsfrågor. Detta i en tid då naturvetarens moraliska ansvar för kunskapens tillämpningar flitigt diskuterades, inte minst bland fysiker i skenet från de första atombomberna. I studien använder Bowling det teoretiska begreppet 'professionell vetenskaplig idealism' som här syftar till att rikta blicken mot Alfvéns motivation i kritiken av vetenskapen.

När detta nu skrivs har livet gått vidare. Vi står i dag inför livsavgörande beslut som inverkar på livets framtid. Det liv som vi säger oss värna leder långt tillbaka i det förflutna, ner till livets ursprung, och har lyckats överleva i miljarder år. På liknande sätt leder våra tankar om vad liv är och hur livet bör levas ner i livets mångtusenåriga idéhistoria.

Livets idéhistoria

1. Se t.ex. Denise Gigante, *Life: Organic Form and Romanticism* (New Haven: Yale University Press, 2009); Thomas S. Hall, *Ideas of Life and Matter: Studies in the History of General Physiology 600 B.C.–1900 A.D.* (Chicago: University of Chicago, 1969); Ernst Mayr, *The Growth of Biological Thought: Diversity, Evolution, and Inheritance* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1982); Denise Phillips & Sharon Kingsland, red., *New Perspectives on the History of Life Science and Agriculture* (Heidelberg: Springer, 2015).

2. Giorgio Agamben, *The Omnibus Homo Sacer* (Stanford: Stanford University Press, 2017); Michel Foucault, "Society must be defended": *Lectures at the Collège de France, 1975–76* (New York: Picador, 2003), 242f.

3. Se t.ex. W. F. Bynum, E. J. Browne & Roy Porter, red., *Dictionary of the History of Science* (London: Macmillan, 1981); Hermann Krings, Hans Michael Baumgartner & Christoph Wild, red., *Handbuch philosophischer Grundbegriffe*, vol. 2, *Gesetz–Relation* (München: Kösel, 1973); Joachim Ritter & Karlfried Gründer, red., *Historisches Wörterbuch der Philosophie*, vol. 5 (Basel: Schwabe, 1980).

4. Otto Brunner, Werner Conze & Reinhart Koselleck, red., *Geschichtliche Grundbegriffe: Historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland*, vol. 8 (Stuttgart: Klett-Cotta, 1972–1997).

5. För en djuplodande genomgång av filosofiska problem rörande denna distinktion, se Herman Cappelen, Ernest Lepore & Matthew McKeever, "Quotation", i Edward N. Zalta & Uri Nodelman, red., *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2023 Edition), <https://plato.stanford.edu/archives/sum2023/entries/quotation/> (hämtad 31/10 2025).

6. Se t.ex. Eric Margolis & Stephen Laurence, red., *The Conceptual Mind: New Directions in the Study of Concepts* (Cambridge, MA: MIT Press, 2015).

7. För en översikt om begreppshistoria och begreppshistorisk metod, se Jonas Hansson, "Inledning", i Jonas Hansson & Kristiina Savin, red., *Svenska begreppshistorier: Från antropocen till åsiktskorridor* (Lidingö: Fri Tanke, 2022), 9–18.

8. Se t.ex. Donna Haraway, "A Manifesto for Cyborgs: Science, Technology and Socialist Feminism in the 1980s", *Socialist Review* 80 (1985), 65–107; Bruno Latour, *We Have Never Been Modern* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1993);

Lorraine Daston, red., *Things that Talk: Object Lessons from Art and Science* (New York: Zone Books, 2004).

9. Jfr Terence Irwin, *The Development of Ethics: A Historical and Critical Study*, vol. 3 (Oxford: Clarendon, 2007–2009).

David Dunér: Livsbegreppets historia i Sverige

1. Se "Life" och "leip-", i *Online Etymology Dictionary*, <https://www.etymonline.com> (hämtad 12/1 2024); "liv" i Elof Hellquist, *Svensk etymologisk ordbok*, vol. 1, A–N, 3:e uppl. (Lund: Ekstrand, 1980). Se även förstautgåvan, <https://runeberg.org/sve-ty-m/> (hämtad 13/1 2024).

2. "Liv", "leva", "levande", i *Svenska Akademiens ordbok*, <https://svenska.se/> (hämtad 13/1 2024).

3. Livet kan även beteckna området mellan bröstkorgen och bälten, därav sammansättningarna livmoder och underliv, vidare klädesplagg som täcker midjan, som i livstucken och snörliv. *Nordisk familjebok* ger vid sidan av liv i fysiologisk och filosofisk mening en tredje betydelse, som ett begrepp inom byggnadskonsten, vilket betecknar det ifrågasvarande partiets vertikala yta: "Vid uppförandet af en tegelvägg, som skall putsas, skiljer man mellan tegellifvet och putslifvet." Bernhard Meijer & Theodor Westrin, red., "Lif", i *Nordisk familjebok: Konversationslexikon och realencyklopedi*, vol. 16 (Stockholm: Nordisk familjeboks förlag, 1912), sp. 421–425.

4. För en översikt över svensk idéhistoria, se David Dunér, *Svensk idéhistoria: Forn-tid, medeltid, renässans* (Lund: Historiska Media, 2022).

5. För livsbegreppets definition och historia, se Stéphane Tirard, Michel Morange & Antonio Lazcano, "The Definition of Life: A Brief History of an Elusive Scientific Endeavor", *Astrobiology* 10, nr 10 (2010), 1003–1009; Charles T. Wolfe, "Life as Concept and as Science in Early Modern Thought", i Dana Jalobeanu & Charles T. Wolfe, red., *Encyclopedia of Early Modern Philosophy and the Sciences* (Cham: Springer, 2020), 1092–1106; David Dunér, "Life, Concept of (From Antiquity to the Eighteenth Century)", i Muriel Gargaud et al., red., *Encyclopedia of Astrobiology* (Berlin & Heidelberg: Springer, 2023), 1676–1681.

6. David Dunér, "Human Mind in Space and Time: Prolegomena to a Cognitive History", i David Dunér & Christer Ahlberger, red., *Cognitive History: Mind, Space, and Time* (Berlin: De Gruyter Oldenbourg, 2019), 3–32. Se även David Dunér, "Kognitiv historia: En introduktion", *Historisk tidskrift* nr 4 (2010), 569–592.

7. George Lakoff & Mark Johnson, *Metaphors We Live by* (Chicago: University of Chicago Press, 1980); George Lakoff & Mark Johnson, *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and its Challenge to Western Thought* (New York: Basic Books, 1999).

8. Daniel Lord Smail, *On Deep History and the Brain* (Berkeley: University of California Press, 2008); Andrew Shryock & Daniel L. Smail, *Deep History: The Architecture of Past and Present* (Berkeley: University of California Press, 2011).

9. Epikuros brev till Menaikéus, i Diogenes Laertios, *Om kända filosofers liv och tankar* (200-talet e.v.t.), 125; se även Konrad Marc-Wogau, *Filosofin genom tiderna: Antiken, medeltiden, renässansen* (Stockholm: Thales, 1991), 254.